

Magdalena Patetsos
SOP11, D

LUNDS UNIVERSITET
Campus Helsingborg

Betydelsen av personalens erfarenheter av missbruk inom brukarorganisationer

---

Socialhögskolan vid Lunds universitet, Campus Helsingborg

SOP11 klass D

Handledare: Carina Tigervall

VT- 09

Abstract

Detta paper grundar sig på ett veckolångt fältstudiebesök på en brukarorganisation i Sverige. Ett studiebesök som resulterade till ifrågasättandet av personalens personliga erfarenheter utav missbruk inom brukarorganisationer, vilken roll erfarenheterna har i ett rehabiliteringscenter. Syftet med detta paper är att undersöka genom intervjuer samt observationsstudier hur viktigt det är med personlig erfarenhet som personal, och om detta har någon effekt på klienternas utveckling.

Jag fann att erfarenheten var oerhört betydelsefull så för personalen som för klienterna. Genom erfarenhet använder sig personalstyrkan utav ett tillvägagångssätt som personalen själva tagit fram genom sina egna erfarenheter av vård samt behandlingar av sitt tidigare missbruk. Personalen når ut till klienterna på ett plan där de möts av det goda exemplets makt och där klienterna känner att de blir trodda på som människor för dem de är vilket jag har kopplat till pygmalioneffekten.

Innehållsförteckning

Förord	4
1. Inledning	5
1.1 Problemformulering	5
1.2 Syfte	5
1.3 Frågeställningar	5
2. Metod	6
2.1 Avgränsning	6
3. Etiska överväganden	6- 7
4. Teori	7- 8
5. Empiri	8
5.1 Kort orientering	8
5.2 Min observation av miljön	8- 9
5.3 Min observation utav erfarenhetens betydelse	9- 11
6. Analys	11- 12
7. Avslutande diskussion	12
8. Referenser	13
Intervjufrågor till personalen	14
Intervjufrågor till klienterna	15

Förord

Tack till personalen och klienterna på den brukarorganisation som jag besökte, för det varma välkommande jag mötte och de positiva upplevelser jag fick under min fältstudievecka.

1. Inledning

En brukarorganisation är en benämning på institutioner som arbetar för empowerment och är en brukar/klientfokuserad organisation.

Empowerment är den process som gör det möjligt för individer att bestämma över sina egna villkor och nå självbestämmande. (Forsberg Erik, Starrin Bengt, *Frigörande Kraft*, 1997, sida 13).

Skillnaden mellan brukarorganisationer och exempelvis psykologer och socialarbetare är att inom brukarorganisationerna finns en majoritet utav personal med egen erfarenhet utav missbruk och har själva gått igenom olika behandlingar. Man når människor med sina tidigare erfarenheter, genom ”det goda exemplets makt” och har inte alltid en högre akademisk bakgrund. I Sverige har brukarorganisationerna vuxit sig allt starkare under de senaste åren. Idag täcker brukarorganisationer ca 10 % utav missbrukarvården enligt Arne Kristiansen, lektor och forskare på Socialhögskolan i Lund.

1.1 Problemformulering

Efter ett veckolångt studiebesök på en brukarorganisation i Sverige, förenat med observationsstudier samt intervjuer av både klienterna och personal inom organisationen, fann jag ett samband som efter varje intervju samt varje dag blev allt mer tydligt för mig. Sambandet var erfarenheten. En majoritet utav denna brukarorganisation som jag utförde mina fältstudier i styrs utav en arbetsstyrka som saknar djupare akademisk utbildning men har personliga erfarenheter som tidigare brukare, vilken betydelse har denna erfarenhet i ett rehabiliteringscenter?

1.2 Syfte

Syftet med detta paper är att undersöka vilken betydelse erfarenhet av missbruk har av personal på ett rehabiliteringscenter och om detta har någon effekt på klienternas utveckling.

1.3 Frågeställningar

I vilket sammanhang är det viktigt med erfarenhet?

Hur använder sig personalen utav sin erfarenhet?

Kan erfarenheterna bli en nackdel för personalen/ klienterna?

2. Metod

Jag har använt mig utav kvalitativa studier. Under fem arbetsdagar har jag genom observation studerat den miljö som personal samt klienterna befinner sig i, hur organisationen fungerar samt hur personalen arbetar. Jag har även gjort enskilda intervjuer av personal, klienter och där till tidigare klienter som blivit utskrivna ifrån rehabiliteringscentret. Jag har befunnit mig i de lokaler där klienterna bor och har sina privata ägodelar, samt erhållit noggrann information av personalen om hur verksamheten fungerar och hur de arbetar och även tagit del utav bilder. Utöver detta har jag suttit med i grupparbeten med psykoterapeut och klienter, i möten av veckostart samt veckoavslut där klienterna och personal samtalar om vad som ska hända under den kommande veckan, lägger upp dagarna, diskuterar eventuella problem osv. Jag har även tagit del utav de vardagliga rutinerna som klienterna har samt personalens rutiner så som städning, vara med i personalrum, lyssna till inkommande samtal, äta lunch med klienterna och personal och därtill även observera hur man planerar dagar.

Då jag har använt mig av observationsstudier men framför allt de enskilda intervjuerna med både personal, klienter samt tidigare klienter har jag försökt göra denna studie så objektiv som möjligt. I och med att jag fick möjligheten att intervju både klienter, tidigare klienter som skrivits ut samt personal som har tidigare erfarenheter utav missbruk upplever jag att min studie har en stark validitet och reliabilitet.

2.1 Avgränsning

Då min observation samt uppskrivande har varit tidsbegränsad har jag endast haft möjlighet att studera en brukarorganisation utav många. Detta paper visar därför inte hur det generellt ser ut inom brukarorganisationer i Sverige. Detta har heller inte varit min avsikt i detta paper som snarare syftar till ett ifrågasättande och till att belysa en utav många brukarorganisationer i Sverige.

3. Etiska överväganden

Min kontaktperson som har stort ansvar inom organisationen var redan från början av fältstudien öppen med vad jag fick ta del av, vilket i stort sätt var det mesta. Han hade innan jag började mina fältstudier diskuterat med klienter samt personal om vad man ville delge och inte. På grund utav dessa ärendens känslighet var jag lite kritisk till en början att intervju

klienterna men bestämde mig för att göra intervjuer som mer syftade till organisationens uppbyggnad och innehåll än klienternas personliga erfarenheter och händelser. Jag har tagit del utav konfidentialitetskravet för både arbetsstyrkans samt klienternas trygghet och säkerhet, då jag inte nämner några namn, åldrar, etnicitet, kön eller platser. Jag har även använt mig utav öppenhetskravet genom att intervjua både personal, klienter samt utskriva klienter med olika bakgrund, åldrar, erfarenheter, utbildning, etnicitet, religion samt kulturell bakgrund. Jag har valt att inte benämna brukarorganisationen vid namn då jag anser detta irrelevant men även också att det ska vara i enighet med konfidentialitetskravet.

4. Teori

I Håkan Jenners bok *Pygmalion i missbrukarvården* resonerar Jenners om i kapitlet ”Pygmalioneffekten- om förväntningars roll” vikten av pygmalion i klassrummet och förklarar även hur en hel del forskning har bedrivits kring pygmalioneffekten. Håkan Jenners förklarar pygmalioneffekten:

År 1968 publicerades i USA en bok med titeln *Pygmalion in the Classroom*, av Robert Rosenthal och Lenore Jacobson... Den gav, tycktes det, svaret på frågan varför en del elever klarar skolan så bra, medan andra ständigt misslyckas. Det beror, menar författarna, på lärarens förväntningar. Enligt Rosenthal & Jacobs kan positiva förväntningar förbättra elevernas prestationer och till och med deras intelligenskvot (IQ). Detta hävdade de på basis av en egen undersökning, där ett antal lärare hade förespeglats att ett nytt test för mätning av ”dold kapacitet” kunde visa att vissa namngivna elever var ”kommande stjärnor”. Testet ifråga var egentligen ett vanligt intelligenstest och eleverna var slumpmässigt valda. Men vid en förnyad testing efter ett läsår hade elevernas IQ höjts, liksom deras betyg och lärarna rapporterade att eleverna var duktiga och vetgiriga. (Jenner Håkan, *Pygmalion i missbrukarvården* 1992, sida 11).

Det Jenners resonerar kring och det Rosenthal & Jacobs forsknings syfte var att se vikten av att läraren har höga förväntningar på sina elever och att man har en tro till sina elever att de klarar av uppgifter. Detta fick man stärkt genom denna forskning 1968 då de elever som var slumpmässigt utvalda ”att bli stjärnor” plötsligt presterade bättre i skolan än tidigare, då lärarna hade högre förväntningar till dessa elever.

Håkan Jenners menar också att detta samspel gäller inte bara mellan lärare- elev utan också mellan behandlare- klient.

En hel del forskning har bedrivits kring Pygmalioneffekten. Framför allt har man studerat vad som händer i samspelet lärare-elev, men det man kommit fram till har giltighet också för samspelet behandlare- klient. Behandlaren behöver då inte vara en

professionell behandlare (socialarbetare, psykolog, läkare) utan kan också vara en länkmedlem, kontaktperson eller liknande. Det väsentliga i det här sammanhanget är vad som sker i samspel mellan den som försöker hjälpa och den som blir hjälpt. Om det sedan handlar om att hjälpa någon att lära sig språk och matematik eller att leva ett liv utan droger spelar mindre roll. I båda fallen handlar det till exempel om att någon försöker påverka en annan person i riktning mot vissa mål, vilket förövriger läraren/ behandlaren ett övertag gentemot eleven/ klienten. Dessutom finns det likheter mellan att få ett återfall och att misslyckas på ett prov. Det väcker samma tankar kring framgång och misslyckande. (Jenner Håkan, *Pygmalion i missbrukarvården* 1992, sida 10- 11).

Det Håkan Jenner belyser här är att man inte behöver vara en professionell behandlare för att nå fram till klienter. Det centrala är samspelet mellan den som hjälper och den som vill bli hjälpt.

5. Empiri

5.1 Kort orientering

På den brukarorganisation där jag gjorde mitt veckolånga fältstudiebesök fanns det sex klienter som var fördelade i egna rum men även där man delade om två. Huset består utav klienternas privata rum, klient kök, vardagsrum med TV, matsal, tvättstuga, gym, lärosal, personalrum, personal kök och kontor.

Personalen som arbetar inom brukarorganisationen består utav sex heltidsanställda samt tre deltid. Majoriteten utav denna personal har personliga erfarenheter utav missbruk. Denna personal har utbildning så som grundskola, gymnasium och har även gått flera kurser så som grupp ledande, MI-samtal (motiverande samtal), återfallsprevention och kurser i socialmobilisering. I personal styrkan finns också en psykoterapeut samt konsulttjänster.

5.2 Min observation av miljön

Min första dag på denna brukarorganisation använde jag mig endast utav observationsstudier som jag antecknade. Jag kände snabbt en familjär känsla i huset, vilket också fick mig att förstå att personalen och klienterna inte hade något emot intervjuer och att få berätta sin historia. Snabbt in i samtliga intervjuer såg man det tydliga samspelet av erfarenhet. Detta märkte jag både inom och intervjuerna och utan för då gamla klienter som kom dit för att hälsa på, men även de klienter och personal som befinner sig i huset, frågade mig om jag hade erfarenheter utav missbruk.

Jag observerade att stämningen mellan klienter och personal var avslappnad genom att man kunde prata om allt ifrån vad de skulle göra idag till att deras mobiltelefoner krånglade och

nya frisyrer. Det var tydligt att klienterna och personalen hade respekt och tillit för varandra. Om klienterna hade något annat problem utöver behandlingen så var det nått man kunde prata med personalen om. Detta tror jag har mycket att göra med att personalen själva vet hur viktigt det är med all kommunikation och att inte låsa sig kring endast behandlingsfrågor. Personalen har de mål och regler för klienterna som lyder nolltelerans på alkohol och droger, att man håller sig till det system man byggt upp inom organisationen, men hur snabbt utvecklingen går är olika från individ till individ och är ingenting man jäktar fram. Alla människor är olika och behöver därför enskilda och personliga sätt att arbeta samt tid till att ta sig igenom missbruket. Detta är något man diskuterar med klienten som är med i bestämmelser och beslut som råder om dennes personliga utveckling. Klienterna möter dagligen denna personalstyrka som visar intresse och empati, som har gått från missbruk till en professionell socialarbetare vilket ger hopp om att alla kan ta sig ur missbruket och lyckas.

5.3 Min observation utav erfarenhetens betydelse

Mönstret man ser i intervjuerna av erfarenhet och när erfarenhet är viktigt är då klienterna har upplevt en samhörighet med de tidigare brukarna. Dessa erfarenheter har bidragit till att de vet hur det känns att sitta på den andra stolen, de har dragit samma visor och det känner igen sig i klienterna. Klienterna känner sig mer accepterade och upplever att de får en annan relation till en personal med egna erfarenheter utav missbruk än en personal som bara har en akademisk bakgrund utan erfarenheten. Klienterna känner att de inte döms för vad de tidigare har gjort utan ses som mer en människa utöver sina tidigare misstag som har alla möjligheter att återgå till ett liv utan missbruk. Det goda exemplet ser man också väldigt tydligt inom denna brukarorganisation.

Någonting annat som jag tycker var väldigt intressant var att gamla klienter valde att söka jobb inom denna organisation och arbetar nu där med att bland annat ta emot det första mötet med nya klienter. Jag mötte också flera tidigare klienter som kom in på en kopp kaffe. Detta visar på att man trivs i denna miljö, det har varit något positivt för dem efter som de söker sig tillbaka, återigen här ser man gemenskapens betydelse.

En nackdel med erfarenhet som personal är att det är lätt att få en ”kompis- relation” till klienterna, då man har delat samma erfarenheter. Här menar personalen att gränsen kan vara hårfin men att man lär sig med åren hur man skiljer på denna relation på ett och tydligt sätt. Något som är viktigt att poängtera är det som personalen tog upp under sina intervjuer och det är att det är skillnad på att bara ha erfarenhet av missbruk och tagit sig ur det än att ha erfarenhet, tagit sig ur det men även fått en annan syn på livet, använda sig av utav ett annat slags kommunikationsspråk, ha förändrat sitt utseende och fått nya intressen, en annan livsstil, dags rytm med arbete. Men detta menar personalen att de inte skulle ha samma effekt på klienterna som de har idag om dem endast var missbruks fria men hade samma kommunikationsspråk, utseende och livssyn som tidigare. Här hade inte det goda exemplet makt haft samma funktion som den fyller idag. Personalen förklarar även att det är viktigt att ha en arbetsstyrka med erfarenhet men även att ha utbildad personal då man sätter exempel på grupper där det kan gå över styr, genom att exempelvis man har en personlighet bland klienterna som är väldigt dominant och manipulativ så är det bra att arbeta med exempelvis psykologer så att denna person inte drar ner andra i gruppen

Jag fick intrycket att många utav klienterna har en negativ bild utav psykologer, psykoterapeuter och terapi. Detta kan ha att göra med att i det första mötet med en utav dessa arbetare har fått en diagnos och där med också kanske tabletter som inte alls hjälpte, man gipsar allas högre ben istället för att verkligen ta reda på vart problemet ligger. Den negativa bilden av psykoterapeuter kan också ha något att göra med ett förakt mot övermakten. I jämförelse med denna brukarorganisationens arbetsstyrka som använder sig utav sin erfarenhet genom att inte stressa fram och planera utveckling. Detta är något som man i samfund med klient arbetar fram i den tid det tar för den enskilde individen. Makten är inte lika tydlig här som i behandlingar med endast psykoterapeuter. Detta är återigen något som jag tolkat inom denna brukarorganisation vilket betyder att det inte är något generellt.

Jag tror att kombinationen utav både personal med erfarenhet och akademiker är viktig och betydelsefull för klientens utveckling. Att man exempelvis har en kontaktperson med tidigare erfarenhet och sedan arbetar mentalt med en psykolog.

Det jag har tagit upp fram tills nu i min empiri har mycket med gemenskapens betydelse att göra, att man känner en samhörighet. Personalen använder sig utav metoder till klienterna som kan vara personliga från individ till individ, och där med inga riktlinjer och scheman som är genuin för samtliga klienter. Detta gör man till grund för bland annat tidigare erfarenheter som har visat att det är metoder som fungerat. Genom detta har personalstyrkan en god förståelse till sina klienter, som man kan se lysa fram och känna i atmosfären om att man har hopp om att alla kan lyckas.

6. Analys

Att vara tvungen att gå igenom en avgiftning kan vara svårt nog. Det är viktigt att man har personal som man kan se upp till men fram för allt har respekt och tillit för men även känna att de har tillit och tro till dig som klient. Klienterna får en annan slags respekt för den personal med erfarenhet av missbruk då de vet att de inte ”går att lura” på samma sätt som en socialarbetare utan erfarenhet. Personalen med erfarenhet har dragit samma visor och vet hur det fungerar i praktiken på ett annat sätt. Man känner det i luften menar en utav arbetarna.

Genom dessa observationsstudier och intervjuer har jag fått en tydlig bild utav vad tidigare erfarenhet utav missbruk verkligen betyder för klienterna. Det jag känner påverkade mig mest var att oavsett vem jag intervjuade inom organisationen, det vill säga, personal, klienter eller gamla klienter så var erfarenheten lika viktig för samtliga. Detta är alltså inte föränderligt utan har lika stor betydelse för alla. En utav klienterna berättade för mig att man kan se redan vid första mötet med en behandlare om denne varit en tidigare brukare och redan där kan man relatera till denna människa. Klienterna upplever sig mer förstådda och accepterade för den person de är och det man tidigare har gjort. Man har lättare att kommunicera med denna personal då man upplever att man inte bara blir ett namn på ett papper, det blir en mer personlig kommunikation. Det finns en slags osynlig kommunikation mellan personalen och klienterna, en förståelse. Klienterna upplever att personalen har mer överseende med vissa situationer än vad man hade under andra behandlingsformer.

Jag kan tro att pygmalioneffekten fungerar bäst då man verkligen känner tro och hopp om sina klienter vilket man lätt gör om man själv har varit i samma situation, man vet hur det känns och har lättare att relatera till dessa människor. Jag tror att det viktigaste med erfarenheten är

att man vet hur man själv ville bli behandlad och hur man verkligen blev behandlad och vill möta dessa människor genom detta. Genom den tro och hopp till sina klienter som var tydlig att personalstyrkan hade och med det goda exemplets makt upplever jag att klienterna hittar styrka och motivation att prestera bättre. Man träffar en personalstyrka dagligen som man ser har lyckats mer än att endast gått ur ett missbruk utan också att ha ett helt nytt liv, en ny livssyn och kommunikationsspråk samt värderingar.

7. Avslutande diskussion

Som en utbildad socialarbetare finns det många tillfällen där man möter brukare inom missbrukarvården. Om man själv inte har en personlig erfarenhet utav missbruk har jag förstått att det är viktigt att ta del utav andras erfarenheter för att förstå och kunna ha empati att hjälpa klienter på det bästa möjliga sätt.

Jag har i och med detta paper förstått vikten utav erfarenhet som personal inom denna brukarorganisation har varit oerhört betydelsefull både för klienterna inom organisationen men även personalen som har byggt upp mycket utav verksamheten till grund utav tidigare erfarenheter. Det viktiga är att i en sådan redan utlämnad situation där man har känslor utav misslyckande och avvikande från samhället att man kan känna en samhörighet till andra människor men också det tro och hopp ifrån med människor om att man kan lyckas. Att sedan ha en personal som inte är där för att döma utan för att hjälpa till ett liv utan missbruk med möjligheter att få det stöd, skydd och den hjälp de behöver för att kunna skapa sig ett gott liv är huvud elementet.

8. Referenser

Litteratur

Forsberg Erik, Starrin Bengt (1997) Frigörande Kraft

Jenner Håkan (1992) Pygmalion i missbrukarvården. Lund: Studentlitteratur.

Muntliga källor

Arne Kristiansen, lektor och forskare på Socialhögskolan i Lund.

Intervju frågor till personalen

- Utbildning
- Position inom organisationen
- Vad har du för erfarenhet av missbruk?
- Hur viktigt tror du att det är med erfarenhet och vad har erfarenhet betytt för dig?
- Hur arbetar du för ett brukarperspektiv?
- Hur är ditt förhållningssätt till klienterna?

Intervju frågor till klienterna

- Hur kom du i kontakt med denna brukarorganisation?
- Vad hade du hört om organisationen?
- Vad var ditt första intryck av organisationen samt personalen?
- Vad har personalen betytt för dig?
- Hur viktigt tror du att det är med erfarenhet som personal inom denna brukarorganisation? Har det haft någon betydelse för dig?
- Vad har det bästa varit med organisationen?
- Vilken metod har utvecklat dig mest, givit dig motivation?
- Hur ser du på terapeutiska behandlingsmetoder?